

Поліщук Ігор Олексійович, доктор політичних наук, професор,
професор кафедри соціології та політології Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: i_polischuk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-6864-4425

МОДЕРНА ПОЛІТИЧНА МЕНТАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У статті розкриваються історичний контекст та специфічні риси модерної політичної ментальності українського народу. Найважливіші ментальні характеристики українців встановлюються за допомогою методів історичного описання та соціологічного опитування. Метою даної статті є виявлення сучасних політико-ментальних особливостей українського народу на підставі аналізу його давнього та новітнього історичного досвіду. Робляться висновки: сучасна політична ментальність українського народу має гібридний характер (модерні елементи поєднуються з традиційними); у зв'язку з процесом децентралізації актуалізувалася ментальна константа українства – громадоцентризм; воля та свобода стали екзистенційними імперативами для переважної більшості сучасних представників українського народу; поступово народжується та здобуває розповсюдження новий, прозахідний активістський тип ментальності; кристалізуються національна ідентифікація та державницький характер політичної свідомості українства.

Ключові слова: модерн, Україна, політична ментальність українства, держава, традиція, актуалізація.

Постановка проблеми. Український народ на початку ХХІ ст. змушений захищати власну національну державність, обстоюючи свій суверенітет та державну цілісність. У цьому зв'язку об'єктивно актуалізується комплекс проблем, пов'язаний із трансформацією та формуванням політичної ментальності українства на сучасному етапі. Розгляд основних сучасних ментальних характеристик українського народу дозволить краще зрозуміти глобальну перспективу новітнього державотворення в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ментальність всебічно досліджується багатьма вченими як соціокультурний феномен у всьому його розмаїтті і складності (С. Акреман, Г. Гачев, Л. Герасіна, М. Губанов, В. Гулай, Р. Додонов, Д. Ебер, Ж. Дюбі, Л. Леві-Брюль та ін. [1–18]). Особливої уваги заслуговують роботи, які досліджують у всьому його різноманітті феномен

української ментальності. Розробку проблеми політичної ментальності українства зустрічаємо у роботах В. Бебика, Ю. Калиновського, В. Кизими, Н. Корнієнко, О. Кульчицького, Г. Куц, С. Тарана, О. Рудакевича, Н. Хамітова, Д. Чижевського, В. Янова, В. Яреми та ін. Історіософський аналіз української ментальності міститься у працях О. Бондаренко, І. Кривонос, О. Козлової, В. Фокіної, О. Яремчук та ін. У своїх дослідженнях названі вчені приділяють увагу політико-філософським узагальненням щодо проблеми української ментальності, залишаючи осторонь її конкретно історичні прояви та сучасні риси.

У зв'язку з цим нагальною *метою* даної статті є виявлення сучасних політико-ментальних особливостей українського народу на підставі аналізу його давнього та новітнього історичного досвіду. *Завдання* статті полягає у виокремленні базових уявлень про політичну ментальність українства в сучасному науковому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж безпосередньо розглянути специфічні риси політичної ментальності сучасного українства, необхідно згадати найважливіші історичні фактори, які залишають свій вплив на сьогодення України. Сучасна ментальність становить переплетіння традиційних та новітніх настанов, причому модерні елементи часто-густо є продовженням закарбованих на підсвідомому психічному рівні класичних елементів. Як слушно зауважує О. П. Колісник, духовна сторона культури передається через її еталонних носіїв від покоління до покоління. Велику частину культури референтної спільноти людський індивід освоює у ході соціалізації, акультурації та персоналізації мимовільно через ідентифікацію з еталонними особистостями та референтними групами [19, с. 89]. Тобто значна частина сучасної ментальності є успадкованою від попередніх історичних епох та генерацій і змінюється доволі повільно, при цьому репродукуючи найбільш типові історичні настанови, взірці й моделі поведінки. Т. Г. Бабина також звертає увагу на історичну вкоріненість багатьох аспектів національної ментальності, підкреслюючи, що менталітет з точки зору смислотворення проявляється на свідомому та несвідомому рівнях, включаючи виміри генетичної пам'яті [20, с. 9].

У цьому контексті стратегічно важливим компонентом традиційної української ментальності виступає *громадоцентризм* як схильність до різноманітних форм самоорганізації та самоврядування. Ця риса відзначає й історичну традицію, й сучасну політичну ментальність українства. Зокрема, як зазначає О. В. Бондаренко, самоврядні потенції української ментальності – невід'ємна частка історичного «образу» українського народу. Вони належать до базових рис українського народу. І, певна річ, вони знаходять своє віддзеркалення в ментальності сучасного українця, в суспільно-політичних ре-

аліях українського сьогодення. Йдеться про здатність навіть за найнесприятливіших умов знаходити різноманітні індивідуальні й громадські форми раціонального господарювання, що є формою боротьби за виживання; про бажання свободи, вільної самодіяльності особистості (нехотіння «знати ні царя ні пана», М. Костомаров); про досить високий ступінь громадсько-політичної самоорганізації українського народу (починаючи з вічових часів і далі) [21, с. 73]. Сьогодні громадоцентризм виступає необхідною ментальною підоймою *процесу децентралізації*, який завдяки зусиллям центральної української влади на чолі з Президентом України П. О. Порошенком набирає обертів в сучасній Україні та має цілковиту підтримку з боку переважної більшості населення. Це той випадок, коли українці виступають типовими європейцями, для яких дієва система місцевого самоврядування виступає основою режиму політичної поліархії. Даються взнаки потужні традиції Магдебурзького права, яке тривалий час (з XIII до XIX ст.) складало основу місцевого життя переважної більшості міст та містечок в новий час в Україні і які не змогла повністю нівелювати радянська влада. До речі, саме громадоцентризм може й має виступити ефективною альтернативою гаслу псевдофедералізму та державній аномії українства на сучасному етапі державотворення. Як наголошує П. Ф. Чередник, «зростання рівня соціалізації приводить до пониження ролі центральної влади, до зростання ролі вільної самоорганізації і розширення сфери її ефективної дії» [22, с. 153].

Загалом, як уже зазначалося, політична ментальність українського народу формувалася протягом століть під впливом декількох важливих особливостей національного історичного процесу. Домінантним чинником специфіки ментальної основи українства виступає *тривала бездержавність*. Цей фактор спричинив появу та існування *етатистської (державної) аномії* як складової частини політичної ментальності українського народу. Багатовікова відсутність власної суверенної державності істотно деформувала політико-національну свідомість українства, обумовила превалювання зовнішніх факторів, пошук зовнішнього ворога, який оголошувався винуватцем усіх негараздів. Домінування іноземних провідників спричинило виникнення в українській ментальності багатьох комплексів, серед яких головний – комплекс меншовартості людини, яка є хазяїном землі, але через дію зовнішніх сил не може бути вільним господарем, тобто розпоряджатися своєю землею. Звідси виникає брак природних амбіцій, намагання уникнути особистої відповідальності, толерантне сприйняття негативних явищ, терплячість.

Бездержавність зумовила помітну в часі *роз'єднаність українських етнічних територій*. Приналежність українських земель Австро-Угорській, Російській імперіям, Чехословаччині, Польщі, Румунії вплинуло на традиції, побут та культуру різних груп українського народу. Приміром, визначальними

рисами ментальності наддніпрянців вважаються анархізм, колективізм і патерналізм, порівняно з галичанами національна свідомість та ідентифікація в них є значно слабшими.

Натомість ментальність галицьких українців постійно знаходилась в полі західноєвропейської культури (польської, німецької та австрійської). Важливу роль у ментальному усталенні цієї гілки українського народу відіграла греко-католицька церква, яка безпосередньо підпорядкована Папі Римському. На думку переважної більшості спеціалістів, для мешканців Галичини більш характерні такі риси, як повага до власності, працелюбність, вміння господарювати, консерватизм та індивідуалізм.

Окрім регіонального ментального розмежування серед українців завжди проявлялася й соціальна ментальна неоднорідність. Йдеться про існування двох основних ментальних типів: *козацького і селянського*. Відразу наголошено, що кожний з цих ментальних типів є по-своєму оригінальним. Слід погодитися з В. Гаврилюком, який підкреслює, що «український народ неповторний, його доля сплетена непередбачувано та неповторно, як морозний візерунок на склі» [23]. Ментальні характеристики українських козаків та селян детермінуються феноменом «некласичності» української нації.

Як зазначає О. В. Бондаренко, на рівні української ментальності вироблявся певний психоповедінковий стереотип, що носив характер не тільки національної, а й соціальної ідеї, а саме – відмінною рисою людей «некласичних» націй науковці називають виразне анархістсько-бунтарське начало у ставленні до громадських інституцій і державницьких структур, а також особиста «буйна воля». Зокрема, феномен козацтва – козак як ідеал вільної людини, борець за суспільне благо та за власну кращу долю [21, с. 68]. Образ козака став синонімом українського національного героїзму, який передає неповторний національний колорит. До речі, сьогодні багато сучасних нових політичних сил так чи інакше позиціонують себе як нащадки козацького визвольного руху («Правий сектор», «Національний корпус» тощо), пасіонарного вибуху за справжню волю України та незалежність від Російської Федерації (імперії) на сьогоднішньому історичному етапі.

О. С. Стражний звертає увагу на непересічне значення козацької ментальності для розвитку оригінального українського національного характеру: «Як мисливці болотом, пройшлися Європою запорізькі козаки. Їхнє вільне суспільство, переступивши через стандарти тодішнього світу, живучи всупереч тому світу і над тим світом, довело своє право бути не таким, як усі. На цьому й ґрунтується своєрідність української ментальності як цивілізаційного феномену – вихід за рамки звичних шаблонів і світоглядних трафаретів [24, с. 353–354]. Це треба враховувати, коли сьогодні ми впроваджуємо ті чи інші запозичені форми та соціальні практики: вони не можуть ігнорувати україн-

ський національний колорит та оригінальні традиції, інакше – отримують жорсткий спротив. Пригадаймо недавню спробу В. Януковича здійснити авторитарний реверс через відновлення президентської республіки в Україні: врешті-решт він (В. Янукович) отримав новий Майдан, адже згортання європейського вектору стало приводом, а справжня причина – це повне неприйняття диктаторських практик сучасною українською ментальністю.

Для козацького ментального типу притаманні пасіонарність, демократизм, «братська» солідарність, активізм, авантюризм, стійкі форми самоорганізації, певні елементи анархізму. В часи існування Козацької християнської республіки в епоху Середньовіччя дані риси ментальності дозволили сформувати оригінальну форму влади, яку називають *військова демократія*.

Окремо слід підкреслити, що для козацького загалу стрижнем ментальності виступала *волелюбність*. Істотного значення в українській ментальності в сучасних умовах набуло смисложиттєве розуміння свободи. Як зазначає А. Бичко, «...з одного боку, це було розуміння свободи як індивідуальної особистісної сутності. Адже саме таке розуміння було закономірним продовженням тієї тенденції, що склалася в ментальних особливостях українців – кордоцентрична (від грецького *corgis* – серце) спрямованість. Тим більше, що особистісна свобода була нерозривно пов'язана з героїчними ідеалами, обґрунтованими народною культурою...» [25, с. 117]. Воля та свобода стали екзистенційними імперативами для життя багатьох генерацій українського народу (причому інтерпретувалися вони в анархічному дусі як бездержавна вольниця, що взяв на озброєння лідер українського анархічного руху Нестор Махно на початку ХХ ст.).

На протигагу козацьким пасіонаріям українські селяни успадкували традиційні риси землеробської культури: парафіальний світогляд (хуторянство), пасивне мрійництво, схильність до споглядання (яке культивується православною традицією), індивідуалізм.

Істотний вплив на розвиток національної ментальності українців мала їхня геополітична *маргінальність та межовість між східною та західною цивілізацією*. Це зумовлює некласичність національного історичного процесу, який розвивався по особливій траєкторії, яка спричиняла цивілізаційну невизначеність, постійні хитання між Сходом та Заходом, кидання з одних крайнощів в інші: від любові – до ненависті, від ейфорії – до розпачу, брак волі до консолідованих дій, схильність до постійного внутрішнього протистояння.

Оригінальність та своєрідність української національної історії знайшла своє віддзеркалення й у *правовій ментальності* українців. На думку багатьох дослідників, на українських землях ніколи не було поваги до закону. На кожному хуторі, у кожній родині був свій закон, свої правила. «Свавілля» становило основу життя киммерійців, скіфів, сарматів. Не відзначалися особливою

повагою до закону північнопричорноморські елліни, «героїзувала» злочинця візантійська психокультура. Свій неписаний кодекс честі існував у запорізьких козаків [24, с. 340–341]. Так звані «охоронці закону» що у царські, що у радянські часи завжди намагалися підігнати його під себе. Вони вели боротьбу не так зі злочинністю, як з власним народом – хуліган викликав у радянської влади розчулення, «злодій у законі» – повагу. Адже закон в уявленні суспільства – «що дишло», пожива для бюрократів, шахраїв і хабарників. Тому порушувати його вважалось не соромно, а, навіть, навпаки – престижно [24, с. 341]. З другого боку, слід констатувати витворення в Україні унікальної народної правосвідомості, яка, особливо в сприятливі часи, стверджувала право конкретної людини на свободу, землю, власність, працю, вільне господарювання (вічова законотворчість, копні суди, братське судочинство, трансформація магістратських судів у бік звичаєвого права, національно-своєрідний характер земства і т. ін.); здатність до громадсько-політичної творчості «знизу», потенційну громадсько-політичну творчу енергію українського народу та ін. [21, с. 74].

За ідеологічною орієнтацією для політичної ментальності сучасної України характерний амбівалентний розподіл соціуму на прихильників лівих комуністичних і соціалістичних цінностей (в основному дотримуються люди передпенсійного та пенсійного віку), з одного боку, та право-центристських консервативно-ліберальних – з другого (сповідують люди молодого та середнього віку). Теперішній Україні загалом властива прихильність до західноєвропейських політичних цінностей, але помітними є риси ментальності та культури східних народів, зокрема етатистський патерналізм, орієнтація на харизматичних лідерів.

Політична ментальність теперішньої української нації відзначається, на думку багатьох дослідників, постколоніальним, пострадянським, постсоціалістичним характером. Щоправда, ця ментальність натепер втратила монополію та функціонує здебільшого за інерцією, поступово народжується новий, прозахідний *активістський тип ментальності*. Цей тип нового менталітету багато в чому репродукує пасіонарні форми політичної активності, притаманні козацькій верстві. Це проявилось навіть в організаційних формах – «сотнях», «десятках» в ході «Помаранчевої революції» 2004 р. та під час Революції Гідності 2014 р. Звичайно, активістський тип ментальності тільки народжується та є притаманним в основному молодіжним громадським лідерам.

Разом з тим тенденції розвитку сучасних політичних процесів в Україні дозволяють констатувати, що політична ментальність українського соціуму отримала сталу національну ідентифікацію та державницький характер. Згідно з результатами всеукраїнського дослідження, проведеного Інститутом

Горшеніна, дев'ять з десяти респондентів (92,6%) вважають себе українцями, кожен двадцятий (5,5%) – росіянином. Варто нагадати, що під час перепису населення у 2001 р. 77,8% громадян України ідентифікували себе як українці, 17,3% – як росіяни [26, с. 7]. Ці дані свідчать, що процес націотворення в Україні значно прискорився. Це сталося не в останню чергу через агресивні дії Росії на Сході України, які кристалізували українську національну ідентифікацію. Як справедливо наголошує О. П. Колісник, у процесі свого соціально-історичного розвитку під впливом своєї еліти, яка творить авторську культуру та національну ідею як задум кращого прийдешнього для рідного етносу, цей етнос може перейти у більш високий стан нації. Національна ідентичність не лише переживається, а й усвідомлюється. Сформована нація стає ніби «великою особистістю», яка здатна долати вади етнічного характеру й торувати спільний для співучасників історичний шлях у прийдешнє [19, с. 91].

Більшість українців (51,6%) вважає, що Україні варто інтегруватися до Європейського Союзу, при цьому 10,2% виступає за тісне співробітництво з Митним союзом Євразійського економічного союзу. У той же час 23,3% респондентів висловилися проти інтеграції як з ЄС, так і з МС, ще 8,8% не змогли відповісти на поставлене запитання [26, с. 10].

Щодо ставлення до демократії та держави як соціальних інституцій політична ментальність українського народу залишається етатистсько-патерналістською. Про це свідчать дані згаданого соціологічного дослідження.

Сьогодні у свідомості українців досить часто домінують цінності особистого благополуччя, такі як: здоров'я, успіх, достаток, щаслива сім'я, відсутність стресів, рідше – інтелектуальний розвиток. На другому місці опинились пов'язані із ними цінності патерналістського спрямування: якісні та безкоштовні освіта і медицина, гідні пенсії, соціальні виплати, забезпеченість робочими місцями, співмірні отримуваним доходам ціни, стабільність. І в останню чергу респонденти згадують цінності, які регулюють співжиття у суспільстві, умовно «європейські цінності»: верховенство права, демократія, свобода слова, чесність/прозорість, прагнення надати рівні можливості усім громадянам тощо [26, с. 13].

Щодо розвитку громадянської культури необхідно зазначити, що лише кожен десятий українець (10,5%) бере активну участь у суспільно-політичному житті свого населеного пункту. Разом з тим 41,2% респондентів відзначили, що роблять це у міру можливостей. Майже половина населення країни (48,3%) зовсім не бере участі в суспільно-політичному житті свого населеного пункту. Більшість українців (58,3%) вважають, що якість їхнього життя не залежить від того, як вони голосують на виборах («точно не залежить» – 36,1%, «скоріше не залежить» – 22,2%). У той же час кожен третій українець

дотримується протилежної думки («точно залежить» – 12,4%, «скоріше залежить» – 22,6%). Не змогли відповісти на це запитання 6,7% опитаних [26, с. 14].

Таким чином, можна зробити такі **висновки**. По-перше, помітний компонент модерної ментальності є успадкованим від попередніх поколінь певного етносу і трансформується доволі повільно, при цьому відтворюючи найбільш розповсюджені психологічні настанови, взірці й моделі поведінки. Це обумовлює існування гібридної ментальності сучасного українства, в якій модерні елементи поєднуються з традиційними.

По-друге, серед базових ментальних констант українства є *громадоцентризм*, який виступає основою сучасного *процесу децентралізації в Україні*. Історична місія українського громадоцентризму полягає в тому, що він має виступити запобіжником руйнівної для Української держави федералізації та фактором подолання етатистської аномії великої частини сучасного українства.

По-третє, «Помаранчева революція» 2004 р. та Революція Гідності 2014 р. засвідчили повне неприйняття диктаторських та авторитарно-волонтаристських практик сучасною українською ментальністю. Воля та свобода стали екзистенційними імперативами для переважної більшості сучасних представників українського народу.

По-четверте, поступово народжується та здобуває розповсюдження новий, прозахідний *активістський тип ментальності*. Цей тип нового менталітету багато в чому репродукує пасіонарні форми політичної активності, притаманні козацькій верстві.

По-п'яте, останні тенденції постмайданної української політики висвітлили обнадійливі для майбутнього Української державності ментальні характеристики сучасного українства – кристалізовану національну ідентифікацію та державницький характер політичної свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гачев Г. Д. Ментальности народов мира. Москва: Алгоритм: Эксмо, 2008. 544 с.
2. Губанов Н. И., Губанов Н. Н. Роль менталитета в развитии общества: социокультурная гипотеза. *Вестник славянских культур*. 2017. Т. 43. С. 38–51.
3. Гулай В. В. Соціально-психологічне підґрунтя та актуальні політико-правові проблеми ментальної амбівалентності населення сучасної України (на прикладі Галичини). *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2017. №2. С. 258–261.
4. Додонов Р. А. Теория ментальности: учение о детерминантах мыслительных автоматизмов. Запорожье: РА «Тандем-У», 1999. 264 с.

5. Дюби Ж. История ментальностей. *История ментальностей, историческая антропология. Зарубежные исследования в обзорах и рефератах* / под ред. Е. М. Михиной. Москва: Изд-во Института всеобщей истории РАН, 1996. С. 18–21.
6. Кирдяшкин И. В., Скочилова В. Г. Структура политической ментальности студенческой молодежи в культурно-символическом контексте политической социализации: региональный аспект. *Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология*. 2016. № 3 (35). С. 178–185.
7. Кіндратець О. М. Виявлення особливостей менталітету народу в умовах загрози його безпеці. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2017. № 2. С. 268–270.
8. Леви-Брюль Л. Первобытный менталитет / пер. с фр. Е. Кальщикова. Санкт-Петербург: Европейский Дом, 2002. 400 с.
9. Требін М. П. Правова ментальність європейців. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2017. № 2. С. 298–305.
10. Acreman S. *Democratic theory and the enlarged mentality*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2018. xi, 116 p.
11. Bazaluk O. A. *Corruption in Ukraine: rulers' mentality and the destiny of the nation, geophilosophy of Ukraine* / translated by Tamara Blazhevych; proofread by Lloyd Barton. Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing, 2016. xiv, 234 p.
12. Gerasina L. M., Drongal' A. N. Marginality and problems mentality: essence and ways of overcoming. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2017. № 2. С. 255–258.
13. Kreuter E. A. *The collector mentality: modernization of the hunter-gatherer*. New York: Nova Science Publishers, 2017. lvii, 255 p.
14. Llopis G., Eber J. *The innovation mentality: six strategies to disrupt the status quo and reinvent the way we work*. Irvine: Entrepreneur Press, 2017. xxxv, 251 p.
15. *New trends in Russian political mentality: Putin 3.0* / edited by Elena Shestopal. Lanham, Maryland: Lexington Books, 2016. xviii, 396 p.
16. Swaan A. de. *The killing compartments : the mentality of mass murder*. New Haven: Yale University Press, 2015. xi, 332 p.
17. Whetstone G. *Millionaire mentality*. New Kensington, PA: Whitaker House, 2015. 171 p.
18. Zook C., Allen J. *The founder's mentality: how to overcome the predictable crises of growth*. Boston, Massachusetts: Harvard Business Review Press, 2016. 214 p.
19. Колісник О. П. Ментальність, етнічний характер, ідентичність та духовний саморозвиток пересічного українця як чинники долі України. *Психологічні перспективи*. 2013. Вип. 21. С. 88–117.
20. Бабина Т. Г. Історичні виміри менталітету: своєрідність українського світу. *Вісн. Дніпропетр. ун-ту*. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. 2012. Т. 20, вип. 22(2). С. 8–12.

21. Бондаренко О. В. Українська ментальність в розмаїтті національних ментальних формоутворень й архетипів: історико-культурний аспект. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2008. Вип. 32. С. 66–78.
22. Чередник П. Ф. Українська ментальність і українська державність. Київ: Наука, 2017. 181 с.
23. Гаврилюк В. Українська ментальність: минуле та майбутнє. URL: <http://www.nacija.com.ua/?article=5864> (дата звернення: 15.04.2018).
24. Стражний О. С. Український менталітет: Ілюзії. Міфи. Реальність. Київ: Книга, 2008. 368 с.
25. Бичко (Неліпович) А. К. Українська ментальність. Джерела становлення: монографія. Київ: Освіта України, 2014. 195 с.
26. Українське суспільство та європейські цінності. Київ: Ін-т імені Горшеніна, 2017. 44 с.

REFERENCES

1. Gachev, G. D. (2008). *Mentalnosti narodov mira*. Moskva: Algoritm, Eksmo [in Russian].
2. Gubanov, N. I., Gubanov, N. N. (2017). Rol mentaliteta v razvitii obschestva: sotsio-kulturnaya gipoteza. *Vestnik slavyanskikh kultur – Bulletin of Slavic Cultures*, 43, 38–51 [in Russian].
3. Hulai, V. V. (2017). Sotsialno-psykholohichne pidgruntia ta aktualni polityko-pravovi problemy mentalnoi ambivalentnosti naseleння suchasnoi Ukrainy (na prykladi Halychyny). *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. Serii: Politolohiia – *Bulletin of the National University «Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine»*. Series: Political Science, 2, 258–261 [in Ukrainian].
4. Dodonov, R. A. (1999). *Teoriya mentalnosti: uchenie o determinantah myslitelnykh avtomatizmov*. Zaporozhe: RA «Tandem-U» [in Russian].
5. Dyubi, Zh. (1996). *Istoriya mentalnostey. Istoriya mentalnostey, istoricheskaya antropologiya. Zarubezhnyie issledovaniya v obzorah i referatah / pod red. E. M. Mihinoy*. Moskva: Izd-vo Instituta vseobschey istorii RAN. 18-21 [in Russian].
6. Kiryashkin, I. V., Skochilova, V. G. (2016). Struktura politicheskoy mentalnosti studencheskoy molodezhi v kulturno-simvolicheskom kontekste politicheskoy sotsializatsii: regionalnyiy aspekt. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Filosofiya. Sotsiologiya. Politologiya – Bulletin of Tomsk State University. Philosophy. Sociology. Political Science*, 3 (35), 178–185 [in Russian].
7. Kindratets, O. M. (2017). Vyavleniia osoblyvosti mentalitetu narodu v umovakh zahrozy yoho bezpetsi. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. Serii: Politolohiia – *Bulletin of the National University «Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine»*. Series: Political Science, 2, 268–270 [in Ukrainian].

8. Levi-Bryul, L. (2002). Pervobyitnyiy mentalitet / Per. s frants. E. Kalschikova. Sankt-Peterburg: «Evropeyskiy Dom» [in Russian].
9. Trebin, M. P. (2017). Pravova mentalnist yevropeitsiv. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. Serii: *Politolohiia – Bulletin of the National University «Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine»*. Series: *Political Science*, 2, 298–305 [in Ukrainian].
10. Acreman, S. (2018). *Democratic theory and the enlarged mentality*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
11. Bazaluk, O. A. (2016). *Corruption in Ukraine: rulers' mentality and the destiny of the nation, geophilosophy of Ukraine* / translated by Tamara Blazhevych; proofread by Lloyd Barton. Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing.
12. Gerasina, L. M., Drongal', A. N. Marginality and problems mentality: essence and ways of overcoming. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. Serii: *Politolohiia – Bulletin of the National University «Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine»*. Series: *Political Science*, 2, 255–258.
13. Kreuter, E. A. (2017). *The collector mentality: modernization of the hunter-gatherer*. New York: Nova Science Publishers.
14. Llopis, G., Eber, J. (2017). *The innovation mentality: six strategies to disrupt the status quo and reinvent the way we work*. Irvine: Entrepreneur Press.
15. Shestopal, E. ed (2016). *New trends in Russian political mentality: Putin 3.0*. Lanham, Maryland: Lexington Books.
16. Swaan, A. de. (2015). *The killing compartments: the mentality of mass murder*. New Haven: Yale University Press.
17. Whetstone, G. (2015). *Millionaire mentality*. New Kensington, PA: Whitaker House.
18. Zook, C., Allen, J. (2016). *The founder's mentality: how to overcome the predictable crises of growth*. Boston, Massachusetts : Harvard Business Review Press.
19. Kolisnyk, O. P. (2013). Mentalnist, etnichnyi kharakter, identychnist ta dukhovnyi samorozvytok peresichnoho ukraintsia yak chynnyky doli Ukrainy. *Psykhologichni perspektyvy – Psychological perspectives, Issue 21*, 88-117 [in Ukrainian].
20. Babyna, T. H. (2012). Istorychni vymiry mentalitetu: svoieridnist ukrainskoho svitu. *Visn. Dnipropetr. un-tu. Serii: Filosofii. Sotsiologii. Politologii – Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series: Philosophy. Sociology. Politology, Vol. 20, issue 22 (2)*, 8–12 [in Ukrainian].
21. Bondarenko, O. V. (2008). Ukrainska mentalnist v rozmaitti natsionalnykh mentalnykh formoutvoren y arkhety piv: istoryko-kulturnyi aspekt. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii – Humanitarian Bulletin Zaporizhzhya State Engineering Academy, issue 32*, 66–78 [in Ukrainian].
22. Cherednyk, P. F. (2017). *Ukrainska mentalnist i ukrainska derzhavnist*. Kyiv: Nauka [in Ukrainian].
23. Havryliuk, V. *Ukrainska mentalnist: mynule ta maibutnie*. URL: <http://www.nacija.com.ua/?article=5864> [in Ukrainian].
24. Strazhnyi, O. C. (2008). *Ukrainskyi mentalitet: Iliuzii. Mify. Realnist*. Kyiv: Knyha [in Ukrainian].

25. Bychko (Nelipovych), A. K. (2014). *Ukrainska mentalnist. Dzherela stanovlennia* : monohrafiia. Kyiv: Osvita Ukrainy [in Ukrainian].
26. *Ukrainske suspilstvo ta yevropeiski tsinnosti* (2017). Kyiv: In-t imeni Horshenina [in Ukrainian].

Полищук Игорь Алексеевич, доктор политических наук, профессор, профессор кафедры социологии и политологии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

МОДЕРНАЯ ПОЛИТИЧЕСКАЯ МЕНТАЛЬНОСТЬ УКРАИНСКОГО НАРОДА

В статье раскрываются исторический контекст и специфические черты современной политической ментальности украинского народа. Наиболее важные ментальные характеристики украинцев устанавливаются с помощью методов исторического описания и социологического опроса. Целью данной статьи является выявление современных политико-ментальных особенностей украинского народа на основании анализа его давнего и нового исторического опыта. Делаются выводы: современная политическая ментальность украинского народа имеет гибридный характер (современные элементы сочетаются с традиционными); в связи с процессом децентрализации актуализировалась ментальная константа украинства – громадоцентризм; воля и свобода стали экзистенциальными императивами для подавляющего большинства современных представителей украинского народа; постепенно рождается и получает распространение новый, прозападный активистский тип ментальности; кристаллизуются национальная идентификация и государственный характер политического сознания украинцев.

Ключевые слова: модерн, Украина, политическая ментальность украинства, государство, традиция, актуализация.

Polishchuk Igor Olexijovyich, Doctor of Political Sciences, Professor, Professor of Department of Sociology and Political Science, Yaroslav the Wise National Law University, Kharkiv, Ukraine

MODERN POLITICAL MENTALITY OF THE UKRAINIAN PEOPLE

Problem setting. *Consideration of the basic contemporary mental characteristics of the Ukrainian people will make it possible to better understand the global perspective of the newest state building in Ukraine.*

Recent research and publications analysis. *Mentality is thoroughly investigated by many scholars as a sociocultural phenomenon in all its diversity and complexity (S. Acreman, R. Dodonov, J. Dyubi, D. Eber, G. Gachev, M. Gubanov, V. Gulay, L. Herasina, L. Lévy-Bruhl et al.). Particular attention deserves works that explore the phenomenon of Ukrainian mentality in all its diversity.*

Paper objective. *The purpose of this article is to identify the modern political and mental characteristics of the Ukrainian people based on an analysis of its long-standing and recent historical experience.*

Paper main body. *The article reveals the historical context and specific features of the modern political mentality of the Ukrainian people. The most important mental characteristics of Ukrainians are established using methods of historical description and sociological survey. Today, community-centeredness is a necessary mental lever for the process of decentralization, which thanks to the efforts of the central Ukrainian authorities led by the President of Ukraine P. O. Poroshenko is gaining momentum in modern Ukraine and has full support from the overwhelming majority of the population. This is the case when Ukrainians are typical Europeans for whom the efficient system of local self-government acts as the basis of the regime of the political polyarchy.*

The dominant factor in the specifics of the mental basis of Ukrainianity is long-term statelessness. This factor led to the emergence and existence of statist (state) anomie as an integral part of the political mentality of the Ukrainian people.

Non-government led to the apparent disunity of Ukrainian ethnic territories in time. The affiliation of the Ukrainian lands to the Austro-Hungarian, Russian empires, Czechoslovakia, Poland, Romania influenced the traditions, life and culture of various groups of the Ukrainian people. For example, anarchism, collectivism and paternalism are considered to be decisive for the mentality of the Dnieper people, compared with the Galician national consciousness and identification in them is much weaker.

On the other hand, the mentality of Galician Ukrainians was constantly in the field of Western European culture (Polish, German, and Austrian). An important role in the mental setting of this branch of the Ukrainian people was played by the Greek-Catholic Church, which is directly subordinate to the Pope. According to the overwhelming majority of specialists, the habitants of Galicia have more characteristic features such as respect for property, hard work, management skills, conservatism and individualism.

In addition to the regional mental separation among Ukrainians, social mental heterogeneity has always been manifested. It is a question of the existence of two main types of mental: the Cossack and peasant.

The 2004 Orange Revolution and the 2014 Revolution of Dignity showed a complete rejection of dictatorial and authoritarian-voluntarist practices with modern Ukrainian mentality.

Conclusions of the research. *Conclusions are drawn: the modern political mentality of the Ukrainian people has a hybrid character (modern elements are combined with traditional ones); in connection with the process of decentralization, the mental constant*

of Ukrainianity was updated; will and freedom have become existential imperatives for the vast majority of modern representatives of the Ukrainian people; a new, pro-Western activist type of mentality is gradually being born and spread; the national identity and the state character of the political consciousness of Ukrainianity crystallize.

Keywords: *modern, Ukraine, political mentality of ukrainians, state, tradition, actualization.*

